

18. Рішення Апеляційної палати від 17 лютого 2022 року : Наказ Державного підприємства Український інститут інтелектуальної власності від 13.07.2022 № 124-Н/2022. URL: <https://ukrpatent.org/atachs/korolivsky-smak-res-2022.pdf>. (дата звернення: 04.09.2023).

19. Оніщик Ю.В.; Лобач В.Р. Стадії провадження у справах з публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві. In: The 9 th International scientific and practical conference “Science and innovation of modern world”(May 18–20, 2023) Cognum Publishing House, London, United Kingdom. 2023. 727 p.

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.4.31>

ШАПАРЕНКО О.С.

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОМІЧНИКА СУДДІ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

THE CONCEPT AND STRUCTURE OF THE LEGAL STATUS OF AN ASSISTANT JUDGE IN TERMS OF ORGANIZATIONAL SUPPORT OF THE JUDICIAL PROCESS

Метою статті є теоретико-правова характеристика поняття та структури правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. У статті досліджено поняття та структуру правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу, що в свою чергу впливає на адміністративно-правовий механізм функціонування відповідної інституції загалом і в контексті забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина в судовому процесі, зокрема. Доведено, що адміністративно-правовим статусом є теоретико-правова категорія, котра вміщає в собі низку елементів, що утворюють правові підстави для суб'єктності того чи іншого учасника правовідносин. Він, на думку вчених переважно складається з прав, обов'язків, повноважень, інституту юридичної відповідальності. Окремі дослідники розглядають вказані елементи за умов різності комбінацій і з урахуванням багатоманітності функціонування правової системи того чи іншого суспільства. Доведено, що адміністративно-правовий статус помічника судді загалом, а також у частині повноважень щодо організаційного забезпечення проведення судового засідання складається, перш за все з прав і повноважень, а також обов'язків, котрі доктринально визначаються нормативно-правовими актами українського законодавства та виокремлюють ту чи іншу компетенцію з-поміж спільної діяльності декількох суміжних інституцій. Додатково обґрунтовано позицію про те, що організаційним забезпеченням судового засідання з боку помічника судді є виконання останнім конкретних функціональних обов'язків, що в свою чергу безпосередньо впливають на своєчасність, якість, змістовність та правомочність проведення такого судового засідання. При цьому, зазначений суб'єкт не має відношення до відправлення правосуддя, як такого, оскільки ці функції безпосередньо покладаються на суддю, помічником якого й є відповідна посадова особа суду (патронатної служби). Перспектива подальшого дослідження полягає в потребі чіткого окреслення особливостей юридичної відповідальності помічника судді, як елементу його адміністративно-правового статусу, що в свою чергу впливатиме на якість виконуваних ним обов'язків.

Ключові слова: статус, помічник судді, правосуддя, судовий процес, організація роботи, правозахист, організаційне забезпечення.

The purpose of the article is a theoretical-legal characterization of the concept and structure of the legal status of a judge's assistant in relation to the organizational support of the judicial process. The article examines the concept and structure of the legal status of an assistant judge in relation to the organizational support of the judicial process, which in turn affects the administrative and legal mechanism of the functioning of the relevant institution in general and in the context of ensuring the observance of human and civil rights and freedoms in the judicial process, in particular. It is proved that the administrative-legal status is a theoretical-legal category, which contains a number of elements that form the legal basis for the subjectivity of a particular participant in legal relations. According to scientists, it mainly consists of rights, duties, powers, and the institution of legal responsibility. Some researchers consider these elements under conditions of different combinations and taking into account the diversity of the functioning of the legal system of a particular society. It is proved that the administrative and legal status of an assistant judge in general, as well as in terms of powers to provide organizational support for a court hearing, consists primarily of rights and powers, as well as responsibilities, which are doctrinally determined by normative legal acts of Ukrainian legislation and distinguish one or another competence from among the joint activities of several related institutions. In addition, the position that the organizational support of the court hearing on the part of the judge's assistant is the performance by the latter of specific functional duties, which in turn directly affect the timeliness, quality, content and legitimacy of such a court hearing. At the same time, this entity is not related to the administration of justice as such, since these functions are directly assigned to the judge, whose assistant is the relevant official of the court (patronage service). Prospect for further research lies in the need to clearly outline the features of the legal responsibility of an assistant judge, as an element of his administrative and legal status, which in turn will affect the quality of his duties.

Key words: *status, judge assistant, justice, judicial process, organization of work, human rights protection, organizational support.*

Актуальність тематики. На сучасному етапі становлення правової системи українського суспільства високої актуальності набувають питання пов'язані з правовим регулюванням окремих видів і сфер правовідносин, що вможливають функціонування окремих органів державної влади. Одним із найбільш важливих інститутів у державі є судова влада, що є однією з трьох гілок влади, на яких тримається державний устрій, а тому в разі дестабілізованого функціонування відповідної інституції, остання, потребує вдосконалення з нормативно-правової та організаційної точки зору.

Слід звернути увагу на те, що інститут помічників суддів є одним із найбільш важливих у системі судової влади, оскільки на відповідних осіб покладаються, відповідно до законодавства України повноваження, обов'язки та надається спектр певних прав, що в свою чергу мають на меті забезпечити проведення судового засідання, підготовку до цього процесу, значну кількість інформаційно-аналітичної роботи та інше. Тому, на нашу думку, з урахуванням проблематики функціонування відповідного інституту в умовах дії правового режиму воєнного стану останній, потребує додаткових наукових пошуків.

Поряд із зазначеним, питання пов'язані з функціонування патронатної служби суду та конкретно, помічників суддів загалом і адміністративно-правового їх статусу зокрема, досліджували в своїх працях такі вчені, як: Аземша І., Бабакін А., Битяк Ю., Зуй В., Гринь О., Іванишук А., Костиленко О., Подорожній Є., Приймаченка Д., Радченко О., Свиридюк Н., Чепульченко Т. та інші. Проте, з урахуванням сучасного правового становища, низки загроз ефективному функціонуванню (та взагалі цьому процесу) системи правосуддя в Україні через широкомасштабне російське вторгнення в Україну, даний науковий напрям потребує додаткових пошуків.

Метою статті є теоретико-правова характеристика поняття та структури правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу. Це в свою чергу зумовлює необхідність розв'язання таких дослідницьких завдань, як: 1. З'ясування сутності та змісту поняття адміністративно-правового статусу загалом і зокрема, в контексті предмета та об'єкта наукового дослідження; 2. Виокремлення основних адміністративно-правових рис статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового засідання.

Об'єктом статті виступають суспільні відносини, в сфері забезпечення відправлення правосуддя в Україні.

Предметом дослідження є поняття та структура правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу.

Виклад основного матеріалу статті. Поняття правового статусу в загальному розумінні застосовується дослідниками досить широко, оскільки має забарвлення декількох одразу галузей права, що в свою чергу доктринально впливає на його наповнення, хоч і загальна конструкція від цього не змінюється.

Реформування системи органів виконавчої влади, створення нових органів, визначення їх мети, завдань, функцій, повноважень, компетенції та інших організаційно-правових засад, неможливе без дослідження змісту поняття адміністративно-правового статусу відповідних органів виконавчої влади, дослідження якого у наукових роботах має дещо фрагментарний характер та не виправляє розбіжностей у визначенні ознак адміністративно-правового статусу органу виконавчої влади [1, с. 61]. Відповідно, в незалежності від змісту та сутності діяльності того чи іншого органу державної влади, важливі складові його адміністративно-правового статусу залишаються незмінними й непорушними, оскільки вони, власне, формують його сутність.

О. Зайчук та Н. Оніщенко вказують, що правовий статус – це система законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів та обов'язків суб'єкта суспільних відносин. Характерними ознаками правового статусу вони вважають: 1) універсальність (він поширюється на всіх суб'єктів); 2) індивідуальність (він відображає індивідуальні особливості людини та її реальне становище у суспільних відносинах); 3) взаємозв'язок із іншими компонентами; 4) системність. Найбільш доцільною вважається класифікація за двома критеріями – характером правового статусу (загальний, галузевий, спеціальний, індивідуальний) та суб'єктом [2, с. 366]. Відповідно, адміністративно-правовий статус помічника судді, а зокрема й у контексті забезпечення ним проведення судового засідання полягає в тому, що він є універсально застосовним до всіх помічників суддів на території України, індивідуально відображає характерні для даного виду державної служби риси, має тісний взаємозв'язок із іншими елементами адміністративно-правового механізму функціонування системи правосуддя загалом і суду зокрема.

А. Куліш звертає увагу на те, що не є елементами адміністративно-правового статусу правосуб'єктність правоохоронного органу. Як ми знаємо, правосуб'єктність включає правоздатність, дієздатність та деліктоздатність. Правоздатність завжди є можливістю мати певні права і обов'язки (повноваження), а дієздатність – виконувати певні обов'язки. Тільки маючи правоздатність та дієздатність суб'єкт права може набувати певного правового статусу. Якщо ми говоримо про правоохоронні органи, то вони як правило набувають правоздатності та дієздатності з моменту їх створення та реєстрації як органів держави, тобто з цього моменту вони і можуть вступати в правовідносини, в тому числі і адміністративно-правові і відповідно мати адміністративно-правовий статус [3]. Відповідно, слід звернути увагу на те, що зміст і сутність адміністративно-правового статусу помічника судді полягає в нормативно-правовій регламентованості відповідного правового сегменту. Тобто, сам інститут суду як орган влади і юридична установа передбачається Конституцією України та законодавством, процедура його реєстрації як юридичної особи – вказується в іншому галузевому законодавстві, що в результаті реалізації надає відповідний правореалізаційний зміст. В свою чергу, адміністративно-правовий статус саме помічника судді, як посадової особи, формує відповідний документ, що визначає його права, обов'язки та повноваження, а також наказ про призначення відповідної особи на вказану посаду.

О. Скакун указує, що відповідно до класифікації за характером статусу, загальний правовий статус визначає юридичні властивості, якості, що є характерними для усіх інших статусів. Галузеві правові статуси конкретизують зміст загального правового статусу щодо конкретних видів правовідносин, які складаються у суспільстві. Вони також можуть бути віднесені і до категорії спеціального статусу. Процес диференціації закінчується лише на рівні розгляду юридичних якостей окремого, конкретного індивіда. При цьому решта статусів, що були отримані в процесі конкретизації, можуть розглядатися лише як такі, що належать до категорії спеціального і які відрізняються один від одного рівнем та ступенем конкретизації. Ці статуси містять у собі з одного боку певні правові якості, які пов'язують їх із загальним та галузевими статусами, а з іншого боку – неповторні властивості, що складають його унікальну якісну та кількісну визначеність [4, с. 13–14]. Крізь призму запропонованого вказується, що адміністративно-правовий статус помічника судді, є спеціальним відносно адміністративно-правового статусу відповідного органу державної влади – себто суду, конкретного суду визначеної територіальної та предметної.

О. Сікорський, зауважує, що адміністративно-правовий статус органу виконавчої влади – це складна юридично-теоретична конструкція, що включає у себе такі складові елементи: 1) мету утворення органу й визначення сфери його відання; 2) принципи та територіальні масштаби діяльності; 3) внутрішню структуру органу; 4) порядок і спосіб його утворення, реорганізації

та ліквідації; 5) завдання та функції; 6) обсяг і характер державно-владних повноважень; 7) форми й методи діяльності; 8) порядок рішення в органі підвідомчих питань; 9) джерела фінансування органу; 10) наявність чи відсутність прав юридичної особи; 11) право та обов'язок користуватися державними символами; 12) відповідальність [5, с. 9]. Відповідно, слід указати, що мета діяльності, її принципи, порядок і формат призначення на посаду, завдання, повноваження, способи, методи та форми діяльності, а також порядок взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення судового процесу та механізму відправлення правосуддя, а також інститут юридичної відповідальності є базовими складовими адміністративно-правового статусу помічника судді, як посадової особи.

Визначально в цьому контексті слід підкреслити, що необхідним елементом взаємодії держави, права та особистості є юридичний обов'язок, у якому держава формулює свої вимоги до громадян. Юридичний обов'язок – це об'єктивно необхідна, встановлена законом міра належної поведінки. Першоприрода обов'язків така, що вони покликані бути зворотною стороною суб'єктивного права як стимулюючі засоби [6, с. 271]. Відповідно, через це інститут юридичної відповідальності та юридичні обов'язки виступають окремими сегментами в структурі адміністративно-правового статусу.

Статтею 157 (Помічники суддів) Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачається, що кожний суддя має помічника (помічників), статус і умови діяльності якого (яких) визначаються цим Законом та Положенням про помічника судді, затвердженим Радою суддів України. Помічником судді може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту і вільно володіє державною мовою. Помічники суддів Верховного Суду повинні також мати стаж професійної діяльності у сфері права не менше трьох років. Судді самостійно здійснюють добір помічників. Помічник судді призначається на посаду та звільняється з посади керівником апарату відповідного суду за поданням судді. Помічники суддів з питань підготовки справ до розгляду підзвітні лише відповідному судді [7]. Дана стаття є базовою й визначальною в структурі адміністративно-правового статусу помічника судді, оскільки чітко встановлює нормативні підстави існування такого інституту, його правосуб'єктність та право, діє та деліктоздатність.

Відповідно до Положення про помічника судді (затвержене рішенням Ради суддів України 18.05.2018 № 21), така категорія як повноваження помічника судді взагалі не унормована, хоч на нашу думку зміст і сутність поняття «повноваження», чітко відображається в положеннях розділу III «Завдання, права та обов'язки помічника судді». Так, у даному розділі, серед іншого відображається, що помічник судді: здійснює підбір актів законодавства та матеріалів судової практики, які необхідні для розгляду конкретної судової справи; бере участь у попередній підготовці судових справ до розгляду, в оформленні судових справ, за дорученням судді готує проекти судових рішень, запитів, листів, інших матеріалів, пов'язаних із розглядом конкретної справи; здійснює оформлення копій судових рішень для направлення сторонам у справі та іншим учасникам справи, які беруть участь у справі відповідно до вимог процесуального законодавства, контролює своєчасність надсилання копій судових рішень; готує проекти доручень суду про виконання судами інших держав окремих процесуальних дій, про вручення судових документів з цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних справ, про екстрадицію правопорушників на територію України; виконує інші доручення судді, що стосуються організації розгляду судових справ [8]. Указане чітко демонструє низку елементів адміністративно-правового статусу з кола прав і повноважень, а крім цього, дане Положення визначає, що помічник судді зобов'язаний своєчасно та якісно виконувати надані йому доручення, дотримуватися строків підготовки документів та виконання доручень, постійно підвищувати свій професійний рівень та кваліфікацію, дбайливо ставитись до майна суду, при виконанні своїх службових обов'язків не допускати порушень прав і свобод людини та громадянина [8].

Висновки. У статті досліджено поняття та структуру правового статусу помічника судді щодо організаційного забезпечення судового процесу, що в свою чергу впливає на адміністративно-правовий механізм функціонування відповідної інституції загалом і в контексті забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина в судовому процесі, зокрема.

Доведено, що адміністративно-правовим статусом є теоретико-правова категорія, котра вміщає в собі низку елементів, що утворюють правові підстави для суб'єктності того чи іншого учасника правовідносин. Він, на думку вчених переважно складається з прав, обов'язків, повноважень, інституту юридичної відповідальності. Окремі дослідники розглядають вказані елементи за умов різності комбінацій і з урахуванням багатоманітності функціонування правової системи того чи іншого суспільства.

Доведено, що адміністративно-правовий статус помічника судді загалом, а також у частині повноважень щодо організаційного забезпечення проведення судового засідання складається, перш за все з прав і повноважень, а також обов'язків, котрі доктринально визначаються нормативно-правовими актами українського законодавства та виокремлюють ту чи іншу компетенцію з-поміж спільної діяльності декількох суміжних інституцій.

Додатково обґрунтовано позицію про те, що організаційним забезпеченням судового засідання з боку помічника судді є виконання останнім конкретних функціональних обов'язків, що в свою чергу безпосередньо впливають на своєчасність, якість, змістовність та правомочність проведення такого судового засідання. При цьому, зазначений суб'єкт не має відношення до відправлення правосуддя, як такого, оскільки ці функції безпосередньо покладаються на суддю, помічником якого й є відповідна посадова особа суду (патронатної служби).

Перспектива подальшого дослідження полягає в потребі чіткого окреслення особливостей юридичної відповідальності помічника судді, як елемента його адміністративно-правового статусу, що в свою чергу впливатиме на якість виконуваних ним обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Синкова О. До питання правового статусу органу виконавчої влади. *Правничий часопис Донецького університету*. 2008. № 1. С. 34–39.
2. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
3. Куліш А.М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування [Текст] : дис... док. юрид. наук, спец. : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Х. : Харківський нац. ун-т внутрішніх справ, 2009. 432 с.
4. Шестаков С.В. Адміністративно-правовий статус працівника міліції : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Х., 2003. 203 с.
5. Сікорський О. Адміністративно-правовий статус Державного департаменту у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 – «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2011. 19 с.
6. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. 2-ге вид. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
8. Положення про помічника судді: рішення Ради суддів України від 18.05.2018 № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr021414-18#Text>